

светска војна. Исто така, треба да се напомене дека авторот мошне успешно ја прикажал политиката на грчките влади со нивната тенденција за овековечување на за-владувањето со егејскиот дел на Македонија. Во тој контекст со-гледани се и глобалните интереси на балканските буржоазии во врска со македонското национално прашање. Посебно треба да се вреднуваат приложените статисти-ки кои успешно се компонирани во текстот и даваат јасна претста-ва за извонредно значајните миграциони процеси и колонизација-та на Егејска Македонија.

Покрај „Уводот“, од 3—7 стра-ници, трудот е поделен на четири глави. Првиот дел има наслов „Националната структура на на-селението во Јужна Македонија во почетокот на XX век (1900—1913)“ од 11—38 стр. Таа глава е поделена на три подзаглавија. До-дека втората глава „Балканските војни и Првата светска војна ка-ко причина за миграционите дви-жења во егејскиот дел на Маке-донија“, 41—61 стр., има две под-заглавија кои ги опфаќаат миров-ните договори и миграцијата. „Го-лемата грчка колонизација во егеј скиот дел на Македонија во пе-риодот од 1923—1928 година“, од 61—123 стр., и третата глава има седум подзаглавија каде се даде-ни колонизацијата на населението и отпорот на народот во Егејска

Македонија. Најнакрајот, во пос-ледната четврта глава „ Етнограф-ските, политичките и економските последици на грчката колонизаци-ја“, од 123—167 стр., е со две под-заглавија подредени со римски брвеви I, II, III. Потоа има за-клучок, резиме на странски јазик (француски и руски), скратеници, регистар на лични и географски имиња.

Истовремено, во овој контек-ст, треба да напоменеме дека се-кој дел од трудот, спрема карак-терот на главите, е изнесен во ед-на резимирана форма, со соодвет-ни заклучоци за проблематиката што е предмет во овој труд.

Посебно треба да се истакне првиот дел од книгата кој прет-ставува особена вредност во даде-ната проблематика. Истовремено сметаме дека начинот на третира-њето и презентирањето на стату-сот на македонскиот јазик во Егеј-ска Македонија, претставува при-јатна новина и потврда на авто-ровите настојувања за целосна се-опфатност на феноменот наречен асимилација и денационализација на еден народ. Најнакрај авторот донесува и новини во ставот на КПГ во однос на македонското национално прашање, кое, како централно балканско нерешено прашање, претставуваше еден се-риозен *cassus belli* за балкански-те народи.

Катица ЈОСИФОВА

АВСТРИСКИ ДОКУМЕНТИ ЗА ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД 1907—1908. Том II, Редакција, превод и коментар — Данчо Зографски, Скопје, 1981, стр. 274

Уште со една збирка на доку-менти се збогати македонската историографија: со збирката на

австриски документи од 1907—1908 год. под редакцијата, во превод и со коментари на професорот д-р

Данчо Зографски и во издание на реномираната републичка издавачка установа — Архивот на Македонија во Скопје. Всушност, оваа збирка е продолжение на првиот том од објавената збирка на австриски документи од истиот автор што го опфаќаше периодот од 1905—1906 година.

Овој втор том на збиркава содржи еден прилично инструктивен и опширен предговор, 173 документи од австриските архиви во Виена и два регистра на лични и географски имиња. За да можат да ја користат оваа збирка странски научни работници и читатели, целиот предговор на Зографски е даден и на француски јазик, како и кратките регистри во уводниот дел на збирката.

Многострана е важноста на оваа збирка од 173, односно заедно со 7-те прилози приклучени кон нив вкупно 180 документи. Самиот професор д-р Зографски во опширниот предговор го извршил извонредно совесно вреднувањето и значењето на овие документи. Пред сè, тоа се извештаи на австриските консули од вилаетските центри на Македонија: Скопје, Битола и Солун и рапорти на високите австриски чиновници на таканаречената Австро-унгарска цивилна агенција во Македонија, организирана непосредно по Илинденското востание.

Потресна е сликата на приликите во Македонија што ни се изнесуваат во овие извештаи за 1907 и првата половина од 1908 година.

Тоа е слика на крвави судири и груби пресметувања, слика на убиства и злосторства не само на потчинетите народи и нетурските народности во Македонија во бор-

бата со претставниците на деспотскиот османлиски режим, туку тоа се и меѓусебни пресметувања и убиства на пропагандите и вооружени акции на балканските монархии едни против други.

Денес просто е за неверување слабоста и неспособноста на тогашната турска државна управа да го заштити животот на своите поданици, зашто овие извештаи ни соопштуваат дека во почетокот на 1907 година крстосувале и се судирале на македонскиот терен 111 разни чети на вооружените пропаганди, од една страна, против турските власти, а од друга, меѓу себе заради придобивање нови терени и проширување на своите влијанија во Македонија. И во оваа крвава македонска касапница, спрема совесно собраните податоци на австриските конзули, само во текот на една година, т.е. од 14 март 1907 до 13 март 1908 година вкупниот број на убиените во Македонија изнесувал 2358 лица, а бројот на ранетите 1161 лице.

Австриските извештаи од овој втор том на збиркава говорат и за струената, превирањата и разидувањата на Внатрешната македоно-одринска револуционарна организација во овој период и со сèм точно ги определуваат водачите на двете струи што довеле до остри судири и до постепено губење на силата на организацијата под зајакнатите притисоци и удари на соседните пропаганди. Но извештаите, исто така, ги регистрираат за нас доста слабо познатите појави на незадоволство на извесни гарнизони во турската армија, стационирани на македонскиот терен а што многу брзо по ова ќе доведат до Младотурската револуција, т.е. зачестените отво-

рени побуни во април и мај 1908 година во турските гарнизони на Солун, Скопје, Битола и Лерин, поради ненавремено примавне на платите или поради неоправдано продолжување на рокот на служењето на резервистите (редифите) во турската армија.

Драгоцени се и детални податоци за првите почетоци на Младотурската револуција во Македонија, започната со одметнувањето на младотурскиот офицер Нијази-беј од ресенскиот гарнизон, нејзиното постепено ширење со вовлекувањето на речиси сите народности во Македонија и нејзиниот врв со прогласувањето на уставните слободи. Потоа со прогласувањето на општата политичка амнестија и масовното пуштање од македонските затвори на сите политички затвореници. Живо се опишани во овој том на австриските извештаи масовните митинзи, говорите и разните оратори, пречеците на нелегалните чети на пропагандите и збратимувањата на довчерашните закрвавени противници.

Од не помало значење е податокот на битолскиот австриски конзул дека уште неколку месеци пред прогласувањето на Младотурската револуција, вицемајорот Нијази-беј се побратимил со водачите на албанското национално ослободително движење Черчиз-беј Топули, Адем Емин, Ирфан-беј од Охрид и Сулејман-ефенди, како и со крупните албански чиновници во турскиот државен апарат во Солун, секретарот на генералниот инспектор Хилми-паша, Мухамед-беј Фрашери и заменикот на државниот обвинител Мина Васил, кои ги искористиле до максимум прогласените слободи за по-

цврсто организирање на албанското национално ослободително движење.

Голем публицитет му е посветен во овие извештаи на Јане Сандански, на неговите преговори со младотурскиот комитет и на неговите барања за општо, директно изборно право, за определување на принципот на народниот суверенитет во уставот, за укинување на сенатот, за добивање право на здружување, право за заштита на работниците, за експропријација во полза на безимотната класа и за воведување прогресивен данок на доход. Не се премолчени во овие извештаи започнатите штрајкови на бројните работници во Солун, Кавала и други места во Македонија, а особено по железничката линија Солун—Скопје за подобрување на животните услови на работниците, како и спроведувањето на првите парламентарни избори на 9 ноември 1908 година и слабата застапеност на Македонците пратеници во младотурскиот парламент и др. Впрочем, далеку би не одвело набројувањето на сите податоци што ги носи вториот том од оваа збирка и задоволството од нивното користење им го препуштаме на научните работници и другите читатели.

Меѓутоа, мораме по овој повод уште еднаш да го констатираме радосниот факт дека со објавувањето на овој втор том австриските документи се пополнува една извонредно голема празнина во македонската историографија.

Љ. ЈАПЕ